

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายใต้เงาจักรวรรดินิยม Southeast Asia in the Shadow of Imperialism

อิติพงษ์ มีทอง

โปรแกรมวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
Pices_aphrodite@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาสถานภาพของดินแดนต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งในสมัยก่อนล่าอาณานิคมในช่วงศตวรรษที่ 18 จนถึงยุคสมัยการล่าอาณานิคมในศตวรรษที่ 19 ผลจากการศึกษาพบว่าในช่วงของการตกเป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตก ดินแดนต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการเปลี่ยนแปลงในพลวัตหลายด้านทั้งทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจตลอดจนถึงวัฒนธรรม ขณะเดียวกันผลจากการศึกษายังพบว่าการล่าอาณานิคมยังมีส่วนทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างดินแดนต่าง ๆ เกิดความใกล้ชิดในแง่ภูมิศาสตร์มากขึ้นด้วย

คำสำคัญ: ลัทธิจักรวรรดินิยม, การล่าอาณานิคม, ดินแดนพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

Abstract

This article aims to study historical status of South East Asian territories both 18th pre-imperialism and until 19th imperialism. The result of study found that at that time the South East Asia colonized by western had experienced with many facets such as polity, government, economy including culture. As the same time, this study also showed that in the era of colonization seemed to occur relations between geographical territories.

Keywords: imperialism, Colonization, South East Asian native territories.

1. บทนำ

นับตั้งแต่ยุคแห่งการค้นพบโลกใหม่ มหาอำนาจในยุโรปต่างเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ในอาณานิคมโพ้นทะเลมากยิ่งขึ้น จวบจนกระทั่งกลายเป็นการแข่งขันของเหล่ามหาอำนาจยุโรปด้วยกันเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคแห่งการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่เหล่ามหาอำนาจยังคงต่างพากันจับจองอาณานิคมทั่วโลกอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การอุบัติขึ้นของรัฐชาติใหม่ทั้งเยอรมันและอิตาลีก็กลายเป็นชาติมหาอำนาจใหม่ที่เข้ามาสอดแทรกและแข่งขันกับมหาอำนาจอื่นอีกหลายชาติทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส ทำให้นับตั้งแต่ ค.ศ. 1871-1914 เรื่อยมา ถือเป็นสมัยของการแข่งขันของเหล่ามหาอำนาจในยุโรปอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเป็นที่ต้องการของชาติมหาอำนาจยุโรปเป็นอย่างมากเนื่องจากอุดมด้วยทรัพยากรที่มีค่าจำนวนมากมหาศาล

2. พื้นฐานแนวคิดเกี่ยวกับลัทธิจักรวรรดินิยม

ลัทธิจักรวรรดินิยมมีเค้าลางมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 ซึ่งเป็นยุคสมัยแห่งการค้นพบ (The age of discovery) โดยเริ่มจากการที่ชาติตะวันตกยุคแรกคือโปรตุเกสและสเปนเดินทางสำรวจทางทะเลในบริเวณชายฝั่งแอฟริกาจนกระทั่งสามารถเดินทางไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเป็นเป้าหมายปลายทางสำคัญในการทำการค้า ต่อมาเมื่อโคลัมบัสสามารถเดินทางไป

ยังทวีปอเมริกาหรือโลกใหม่ตามความเชื่อของชาวยุโรปในยุคนั้น การค้นพบทวีปอเมริกาจึงสร้างความยินดีแก่ชาวตะวันตกเป็นอย่างมากเพราะทำให้เชื่อว่าโลกนั้นกว้างใหญ่กว่าที่คิดและเป็นการลบล้างความเชื่อในการเดินทางตกโหล่ทวีป ความสำเร็จจากการเดินทางไปยังทวีปเอเชียรวมทั้งการเดินทางไปยังทวีปอเมริกา ทำให้ต่อมาชาติตะวันตกหลายชาติต่างทยอยเดินทางสำรวจอย่างต่อเนื่องโดยมีจุดมุ่งหมายในการจัดตั้งสถานีการค้าทั้งในแอฟริกา เอเชีย และอเมริกาตามลำดับ ซึ่งในต่อมาชาติตะวันตกได้เปลี่ยนสถานะจากการติดต่อค้าขายหรือการจัดตั้งสถานีการค้ามาสู่การยึดครองดินแดนเหล่านั้นเพื่อสร้างเป็นอาณานิคมของตนขึ้นตามลำดับ (Said, 1993, p.7)

การแสวงหาอาณานิคมเติบโตอย่างมากในปลายศตวรรษที่ 18 โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความก้าวหน้าในการประดิษฐ์เทคโนโลยีและทำให้การเดินทางร่นระยะเวลาลงมาก ผลของการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้เหล่ามหาอำนาจตะวันตกแย่งชิงดินแดนโพ้นทะเลซึ่งเป็นแหล่งความมั่งคั่งและนำไปสู่การแข่งขันระหว่างเหล่ามหาอำนาจยุโรปในเวลาต่อมา รูปแบบจักรวรรดินิยมยังคงก่อตัวขึ้นอย่างช้า ๆ เช่น ในอดีตเมื่อพ่อค้ายุโรปเดินทางไปยังดินแดนแห่งใดก็จะมีเรือเข้ามาค้าขายที่นั่นเพื่อทำการติดต่อการค้ากับชาวพื้นเมือง และเมื่อสามารถขอเข้าสัมปทานได้เป็นผลสำเร็จ ชาติตะวันตกจะใช้เขตสัมปทานดังกล่าวเป็นพื้นที่อิทธิพลของตนในการผูกขาดทางด้านเศรษฐกิจและกีดกันไม่ให้ยุโรปชาติอื่น ๆ เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ทับซ้อนในพื้นที่ของตน เมื่อสามารถสร้างเขตอิทธิพลในพื้นที่สัมปทานได้แล้วชาวยุโรปจะเริ่มดำเนินการเข้าครอบครองดินแดนเหล่านั้นโดยสร้างเป็นรัฐในความคุ้มครอง (Protectorate state) ขึ้นแต่ยังคงให้อำนาจกับผู้ปกครองพื้นเมืองเช่นเดิม ยกเว้นแต่อำนาจการเงิน การบริหาร และอำนาจทางการทหารที่ตกอยู่กับมหาอำนาจ นอกจากนี้หากดินแดนใดมีความอ่อนแอยุโรปจะใช้อำนาจทางการทหารผนวกดินแดนเหล่านั้นเข้าเป็นส่วนหนึ่งของตน เช่น ออสเตรเลียซึ่งถูกอังกฤษผนวกรวมเข้ากับจักรวรรดิของตน เป็นต้น

อย่างไรก็ดีแนวคิดลัทธิจักรวรรดินิยมสามารถแบ่งออกเป็นประเด็นกว้าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 ลัทธิทุนนิยม

การขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจของยุโรปเกิดขึ้นนับตั้งแต่สมัยยุคแห่งการค้นพบ โดยมีสาเหตุหลักมาจากการแสวงหาเครื่องเทศซึ่งเป็นสิ่งของล้ำค่าอย่างมากในสมัยยุคกลาง จวบจนกระทั่งต่อมาการเดินทางติดต่อระหว่างยุโรปกับดินแดนโพ้นทะเลเริ่มก่อตัวขึ้นอย่างช้า ๆ ยิ่งในสมัยยุคลัทธิพาณิชย์นิยม (mercantilism) ในช่วงศตวรรษที่ 17 ที่การเดินทางการค้าทางทะเลเติบโตอย่างมากและนำความเจริญทางเศรษฐกิจมาสู่ยุโรปหลายชาติ จวบจนถึงสมัยการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นทั่วยุโรปก็แล้วแต่เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดลัทธิจักรวรรดินิยมขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในปลายศตวรรษที่ 18 การปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่าง ๆ ก้าวหน้าขึ้นอย่างมากพร้อมทั้งการเติบโตของชนชั้นนายทุนยุโรปที่มีส่วนผลักดันให้ยุโรปขยายตัวออกนอกดินแดนมากยิ่งขึ้น

จุดมุ่งหมายสำคัญของการขยายตัวออกนอกดินแดนคือการแสวงหาวัตถุดิบและยึดครองดินแดนโพ้นทะเลเพื่อใช้เป็นแหล่งตลาดรองรับสินค้าในประเทศตน นายทุนเหล่านี้ต่างพยายามแสวงหาวัตถุดิบโพ้นทะเลที่มีอยู่มากรวมทั้งแสวงหาตลาดเพื่อระบายสินค้าอุตสาหกรรมในประเทศตน (Said, 1993, p.221) ดังนั้นในช่วงการแสวงหาวัตถุดิบนอกประเทศจึงเติบโตมาพร้อมกับยุคสมัยของการแสวงหาอาณานิคมหรือสมัยจักรวรรดินิยมยุคใหม่ (new imperialism) ซึ่งเป็นรอยต่อสำคัญทางประวัติศาสตร์โดยเปลี่ยนสถานะจากดินแดนคู่ค้ามาสู่การปกครองแบบอาณานิคมโดยตรงซึ่งถูกปกครองจากรัฐบาลประเทศเมืองแม่

2.2 ลัทธิชาตินิยม

นับตั้งแต่สมัยสงครามนโปเลียนสิ้นสุดลงเมื่อ ค.ศ. 1815 แนวคิดเรื่องลัทธิชาตินิยมได้เติบโตมาพร้อมกับลัทธิเสรีนิยมที่ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว นักการเมืองมีบทบาทสำคัญในการนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ร่วมกับการสร้างจักรวรรดิของชาติตนเพื่อสร้างความเหนือกว่าชาติอื่น ๆ และเมื่ออิตาลีและเยอรมันประสบความสำเร็จในการรวมชาติในช่วง ค.ศ. 1870-1871 ทำให้แนวคิดเรื่องชาตินิยมขยายตัวอย่างรวดเร็วทั่วยุโรป ทั้งยังทำให้เหล่ามหาอำนาจเกิดการแย่งชิงดินแดนอาณานิคมทั้งในเอเชียและแอฟริกาเพื่อสร้างความเป็นผู้นำสูงสุดในหมู่ชนชาวยุโรปด้วยกัน ขณะเดียวกันนักการเมืองสายชาตินิยมที่มีมากในสภาต่างก็เรียกร้องให้รัฐบาลใช้กองกำลังเข้ายึดครองดินแดนโพ้นทะเลต่าง ๆ รวมทั้งการยึดพื้นที่จุดยุทธศาสตร์ทางทะเลที่สำคัญของโลก ด้วยเหตุนี้การแสวงหาอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตกจึงกลายเป็นการแข่งขันอำนาจของชาติยุโรปไปโดยปริยาย

ด้วยเหตุนี้อาณานิคมจึงถูกมองในฐานะที่เป็นแง่มุมสำคัญของการถ่วงดุลอำนาจระหว่างมหาอำนาจด้วยกัน อาณานิคมซึ่งประกอบไปด้วยชนพื้นเมืองที่ถูกมองว่ามีสถานะที่ด้อยกว่าชาวผิวขาว ดังนั้นแนวทางของลัทธิชาตินิยมที่ต้องการแสวงหาดินแดนต่าง ๆ ก็เพื่อเป็นการสร้างเกียรติภูมิและความรุ่งเรืองให้กับชาตินั้น ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เติบโตขึ้นมาพร้อมกับการอุบัติของรัฐชาติสมัยใหม่ มหาอำนาจยุโรปหลายชาติต่างพากันจับจองพื้นที่อาณานิคมด้วยการนำกองทัพเรือของตนประจำการอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อเป็นการคุ้มครองขบวนเรือสินค้าของตนในน่านน้ำต่าง ๆ ดังนั้นการจัดตั้งฐานทัพเรือจึงเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความเกรียงไกรให้กับชาติตะวันตกเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม การสนับสนุนลัทธิชาตินิยมก็นำไปสู่ความคลั่งชาติ (chauvinism) และความหลงชาติ (jingoism) ความตึงเครียดของเหล่ามหาอำนาจเหล่านี้จึงนำไปสู่เหตุการณ์ความขัดแย้งรุนแรงครั้งใหญ่และลากบรรดาพันธมิตรทั้งหลายเข้าไปพัวพันในสงครามด้วยเช่นเดียวกัน ดังเช่นกรณีสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เป็นต้น

2.3 การเผยแผ่คริสต์ศาสนา

นับตั้งแต่สมัยสงครามสามสิบปี (thirty years' war ค.ศ.1618–1648) สิ้นสุดลง คริสต์ศาสนาถูกบั่นทอนครั้งใหญ่เนื่องจากอำนาจของสันตะปาปามีอำนาจลดน้อยลง ขณะเดียวกันยุโรปเกิดการแบ่งนิกายใหม่เป็นโปรเตสแตนต์ซึ่งเป็นกลุ่มที่ต่อต้านความชอบธรรมของสันตะปาปา ดังนั้นคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกจึงจำเป็นต้องเดินทางเพื่อแสวงหาคริสตชนเพิ่มเพื่อทดแทนชาวคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกที่ลดน้อยลงในยุโรป ดังนั้นการเดินทางยังโพ้นทะเลจึงมีจุดมุ่งหมายในการเพิ่มจำนวนคริสตชนให้มากขึ้น ด้วยเหตุนี้คณะมิชชันนารีจึงมีส่วนสำคัญในการช่วยบุกเบิกดินแดนอาณานิคมให้กับชาวยุโรปทางอ้อม (Howe, 2002 , p.14) อีกทั้งยังเป็นการรับใช้พระเจ้าโดยที่พวกเขาไม่หวาดเกรงต่อความตายในเบื้องหน้า เมื่อเหล่ามิชชันนารีเดินทางไปเผยแผ่ศาสนาที่ใด พวกเขาก็มักจะเขียนเรื่องราวหรือบันทึกข้อมูลการเดินทางเกี่ยวกับดินแดนที่ตนได้ไปพบเห็นและตีพิมพ์เผยแพร่ทั่วยุโรป เรื่องราวจากบันทึกเดินทางจึงเป็นส่วนสำคัญในการดึงดูดความสนใจแก่ชาวตะวันตกเป็นอย่างมาก

2.4 ลัทธิดาร์วินส์

ลัทธิดาร์วินส์ (Darwinism) เป็นแนวคิดทางด้านสังคมที่มีการประยุกต์ใช้ทฤษฎีวิวัฒนาการของชาร์ล ดาร์วิน (Charles Robert Darwin ค.ศ.1809–1882) ซึ่งว่าด้วยเรื่องผู้ที่เข้มแข็งกว่าจะมีชีวิตได้นานกว่าผู้ที่อ่อนแอ ดังนั้นผู้ที่เข้มแข็งที่สุดเท่านั้นที่จะเป็นผู้ที่มีชีวิตอยู่รอดในสังคมได้ (survival of the fittest) ขณะที่ผู้ที่อ่อนแอกว่าก็จะตกอยู่ใต้อำนาจหรือต้องตกเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ไป ทฤษฎีวิวัฒนาการดังกล่าวได้กลายเป็นตรรกะขั้นพื้นฐานในการอธิบายสภาพสังคมอย่างมีเหตุและผลของชาวยุโรป แนวคิดดังกล่าวเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1870 ซึ่งนักวิชาการได้นำทฤษฎีดังกล่าวมาใช้วิเคราะห์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์สังคมและการเมืองซึ่งต่อมาได้เป็นที่แพร่หลายในแวดวงวิชาการยุโรปเป็นอย่างมาก ผู้ที่นำเอาความคิดของดาร์วินส์เข้ามาประยุกต์กับทฤษฎีคือฮอมัส ฮักเลย์ (Thomas Henry Huxley) ซึ่งได้เขียนหนังสือเรื่อง On the Origin of Species ขึ้นใน ค.ศ. 1860 โดยนำมาใช้อธิบายสภาพสังคมของโลก หลักการทฤษฎีดาร์วินส์ยังมีแนวคิดที่เชื่อมโยงเข้ากับทฤษฎีการคัดเลือกจากธรรมชาติ (natural selection) โดยเชื่อว่าชนชาวผิวขาว (The white man) นั้นได้รับการคัดเลือกจากธรรมชาติซึ่งหมายถึงการเลือกสรรจากพระเจ้า ด้วยเหตุนี้ความเจริญของชาวผิวขาวจึงมีมากกว่าชาวสีผิวอื่น ๆ ของโลก

2.5 พันธกิจแห่งความศิวิไลต์

พันธกิจแห่งความศิวิไลต์ (civilizing mission) เป็นแนวคิดของความชอบธรรมในการแสวงหาอาณานิคม แนวคิดดังกล่าวแพร่หลายเป็นอย่างมากโดยเฉพาะการนำความเจริญแบบตะวันตกไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ที่ด้อยความเจริญกว่า ทั้งนี้เพราะชาวยุโรปเชื่อว่าตัวเองเป็นเผ่าพันธุ์ที่เจริญที่สุดซึ่งได้รับการคัดเลือกมาจากพระเจ้าโดยตรง (Said, 1993, p.131) แนวความคิดดังกล่าวเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อโปรตุเกสซึ่งเป็นยุโรปชาติแรกพยายามนำความเจริญของตนไปเผยแผ่ยังพื้นที่ที่ตนยึดครอง เช่น อังโกลา กินี โมซัมบิก เป็นต้น

ครั้นต่อมาฝรั่งเศสซึ่งได้รับอิทธิพลแบบแผนการเผยแผ่ความเจริญของโปรตุเกสก็ต้องการที่จะเผยแผ่วัฒนธรรมที่สูงส่งกว่าของตนเพื่อทดแทนวัฒนธรรมในรูปแบบเก่าในอาณานิคมของตนทั้งใน อัลจีเรีย อินโดจีน เป็นต้น แนวคิดดังกล่าวในเวลาต่อมาจึงถูกขนานนามว่าทฤษฎีพันธกิจแห่งความศิวิไลต์ [mission civilisatrice ในภาษาฝรั่งเศส] ซึ่งเป็นการพยายามของนักการเมืองอนุรักษนิยมสุดโต่งที่จะนำวัฒนธรรมฝรั่งเศสรวมทั้งขนบธรรมเนียมต่าง ๆ เข้าแทนที่ดินแดนชาวพื้นเมือง

ที่ชาวผิวขาวมองว่าคือความเจริญกว่า รวมทั้งต่อมาแนวคิดดังกล่าวได้กลายเป็นแบบแผนสำคัญที่ชาติตะวันตก ๆ ได้ยึดถือเป็นแบบอย่างด้วย

นอกจากนี้การยึดครองอาณานิคมโพ้นทะเลยังมีจุดมุ่งหมายในการระบายพลเมืองยุโรปที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นอันเนื่องมาจากความเจริญทางด้านสาธารณสุขที่ทำให้ประชากรมีอายุยืนยาวมากขึ้น การเพิ่มจำนวนของประชากรผิวขาวยังถือเป็นการขยายเผ่าพันธุ์ตามความเชื่อว่าชาวผิวขาวเป็นผู้นำความเจริญและเป็นผู้ปลดเปลื้องความล้าหลังในดินแดนต่าง ๆ ทั่วโลก นอกจากนี้ยังมีงานเขียนของรูดยาร์ด คิปลิง (Rudyard Kipling) เกี่ยวกับเรื่องพันธะแห่งชาวผิวขาว (The White Man's Burden) โดยผลงานดังกล่าวสนับสนุนความชอบธรรมในการขยายอาณานิคมของชาวยุโรปว่าเป็นการนำความเจริญหรือความศิวิไลต์มาสู่พื้นที่ที่ล้าหลัง

3. การแสวงหาอาณานิคมในเอเชีย

การแสวงหาอาณานิคมในเอเชียเริ่มขึ้นนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 เมื่อชาวยุโรปเดินทางมาถึงอินเดีย โดยหวังใช้เส้นทางเรือเพื่อเชื่อมต่อการค้าระหว่างยุโรปกับเอเชียเพื่อทำการค้าเครื่องเทศโดยตรง ภายหลังจากการล่มสลายของระบบเศรษฐกิจแมนเนอร์ (mannerism) ขณะเดียวกันในช่วงหลังยุคกลางเป็นต้นมาระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ของยุโรปเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องทำให้การค้าระหว่างยุโรปกับเอเชียติดต่อกันมากขึ้น นอกจากนี้ยังรวมถึงการเติบโตของเมืองต่าง ๆ ทั่วยุโรปที่ขยายตัวมากขึ้น สิ่งเหล่านี้จึงกลายเป็นแรงจูงใจที่ทำให้พ่อค้ายุโรปเริ่มเดินทางทำการค้านอกทวีปโดยเฉพาะในเอเชียซึ่งเป็นแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญเป็นอย่างมาก

จากหลักฐานที่สามารถสืบค้นแสดงให้เห็นว่าชาวยุโรปเดินทางสู่ทวีปเอเชียนับตั้งแต่สมัยกรีกมาแล้ว ต่อมาในช่วงศตวรรษที่ 13-14 ในสมัยปลายยุคกลาง คณะมิชชันนารีได้เดินทางมาสู่จีนมากขึ้นตามลำดับ รวมทั้งมาร์โคโพลโลนักเดินทางที่มีชื่อเสียงที่เดินทางมายังจีนด้วยเช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ดี การเดินทางในเวลาดังกล่าวก็ไม่ได้มีอิทธิพลหรือสร้างการเปลี่ยนแปลงระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกและตะวันออกแต่อย่างใด ต่อมาในสมัยราชวงศ์หยวนกษัตริย์จินหลายพระองค์ทรงเปิดความสัมพันธ์กับมิชชันนารีรวมทั้งพ่อค้าตะวันตกมากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากราชวงศ์หยวนถูกโค่นอำนาจลงราชวงศ์หมิงซึ่งเป็นเจ้าผู้ปกครองใหม่กลับใช้นโยบายปิดประเทศและขับไล่ตะวันตกทั้งด้านการเผยแผ่ศาสนาและการค้า ขณะเดียวกันพวกเติร์กซึ่งเป็นมุสลิมก็สามารถควบคุมพื้นที่นับตั้งแต่เอเชียกลางจรวบจนถึงบริเวณเอเชียไมเนอร์ การควบคุมพื้นที่ดังกล่าวทำให้พวกมุสลิมเข้ามามีอำนาจในเส้นทางการค้าทางบกและทำให้พ่อค้าชาวอาหรับกลายเป็นผู้มีอิทธิพลในเอเชียเนื่องจากสามารถยึดสถานีการค้าสำคัญไว้ได้นับตั้งแต่เอเชียไมเนอร์จรวบจนถึงทะเลอาหรับ

การยึดครองและการผูกขาดเส้นทางเศรษฐกิจของชาวอาหรับทำให้ชาวตะวันตกประสบปัญหาอย่างมากและจำเป็นต้องหาเส้นทางการค้าใหม่แทนเส้นทางบกที่ถูกมุสลิมยึดครองไป โปรตุเกสเป็นชาติแรกที่บุกเบิกสำรวจเส้นทางทะเล ซึ่งการบุกเบิกเส้นทางทะเลมีความปลอดภัยมากกว่ายังเดินทางได้สะดวกมากกว่า ดังนั้นในศตวรรษที่ 15 การสำรวจเส้นทางทางทะเลจึงเป็นปรากฏการณ์ใหม่ของชาวยุโรปแทนเส้นทางบกที่เคยใช้ ด้วยเหตุนี้ยุคสมัยดังกล่าวจึงถูกขนานนามว่ายุคแห่งการเดินทางสำรวจทางทะเล (the age of exploration) ซึ่งนอกจากโปรตุเกสแล้วต่อมาสเปนก็มีดำริที่จะสำรวจเส้นทางทะเลด้วยเช่นกัน เนื่องจากทั้งสองชาติที่ตั้งอยู่บริเวณคาบสมุทรไอบีเรียซึ่งมีสภาพภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการเดินทางสำรวจทางทะเลเป็นอย่างดี (Blanning, 2000, p.42) ขณะเดียวกันทั้งสองชาติยังได้รับความรู้ทางด้านภูมิศาสตร์ซึ่งนักสำรวจก่อนหน้านี้ได้ให้ความรู้เอาไว้รวมถึงความมั่งคั่งในเอเชียซึ่งเป็นแรงจูงใจสำคัญต่อทั้งสองชาติด้วย

ใน ค.ศ. 1488 บาโตโลมิว ไดแอส (Bartolomeu Dias ค.ศ. 1451-1500) นักสำรวจทางทะเลซึ่งได้รับการอุปถัมภ์จากพระเจ้าจอห์นที่ 2 แห่งโปรตุเกสสามารถเดินทางอ้อมปลายสุดทวีปอัฟริกาหรือแหลมกู๊ดโฮป การเดินทางในครั้งนี้ทำให้เขาสามารถเดินทางไปสู่อินเดียได้สำเร็จ แต่อย่างไรก็ดี ใน ค.ศ. 1520 เฟอร์ดินานด์ แม็กเจลแลนนักสำรวจทางทะเลซึ่งได้รับการอุปถัมภ์จากราชสำนักสเปนก็สามารถเดินทางโดยอ้อมปลายสุดทวีปอเมริกาใต้และเดินทางมายังมหาสมุทรแปซิฟิกได้สำเร็จเช่นกัน

ในต้นศตวรรษที่ 16 พ่อค้าโปรตุเกสสามารถทำลายเส้นทางการค้าผูกขาดทางทะเลของพ่อค้าอาหรับสำเร็จและยังเดินทางมาสู่อินเดียได้ ไม่นานหลังจากนั้นพ่อค้าดัตช์ได้จัดตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกของดัตช์ (Dutch India Company) หรือ VOC ขึ้นเพื่อแข่งขันการค้ากับโปรตุเกส ทำให้อิทธิพลของโปรตุเกสในเอเชียค่อย ๆ ลดบทบาทลง พ่อค้าดัตช์ได้เริ่มจัดตั้งเขตปกครองอิสระในหมู่เกาะตะวันออกซึ่งมีศูนย์กลางสำคัญอยู่ที่ปัตตาเวีย (Batavia) รวมทั้งยังเป็นที่ตั้งของสำนักงานใหญ่ของบริษัทอินเดียตะวันออกของดัตช์ด้วย นับตั้งแต่ ค.ศ. 1640-1660 เรื่อยมา เนเธอร์แลนด์เริ่มขยายอิทธิพลครอบครอง

พื้นที่เอเชียอย่างต่อเนื่อง ดัทช์ได้ช่วงชิงอาณานิคมสำคัญจากโปรตุเกส ได้แก่ มะละกา (Malacca) เพื่อใช้เป็นเส้นทางการค้าเดินทางต่อไปยังญี่ปุ่น รวมทั้งเกาะศรีลังกา (Ceylon) ที่ใช้เป็นพื้นที่สำคัญในการติดต่อกับพ่อค้าอินเดียทางตอนใต้

แต่อย่างไรก็ดี ในเวลาต่อมาทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสต่างก็พยายามจัดตั้งอาณานิคมของตนในเอเชียเช่นกัน ทั้งสองชาติได้จัดตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกเพื่อทำการค้ากับเอเชียโดยตรง ทั้งสองชาติยังพยายามเข้าไปสร้างอิทธิพลในอินเดียรวมทั้งแสวงหาเส้นทางการค้าเพื่อไปยังจีน ขณะที่ในช่วงเวลาดังกล่าวอิทธิพลของดัทช์เริ่มเสื่อมลง นอกจากนี้ภายหลังสงครามเจ็ดปีสิ้นสุดลงใน ค.ศ. 1763 อังกฤษก็สามารถก้าวขึ้นมาถืออิทธิพลเหนือชาติยุโรปทั้งปวงรวมทั้งยังสามารถควบคุมอนุทวีปอินเดียได้ในเวลาต่อมาด้วย

นอกจากนี้มหาอำนาจอีกหลายชาติในยุโรปต่างปรารถนาที่จะทำการค้าในเอเชียโดยต่างจัดตั้งสถานีการค้ารวมทั้งท่าเรือซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์เพื่อคุ้มครองขบวนเรือสินค้าตลอดจนการจัดการเสียบึงและวัตถุขุดในดินแดนเหล่านั้น สาเหตุสำคัญที่ทำให้ยุโรปต้องเดินทางมายังเอเชียเนื่องจาก ประการแรกเกิดจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่หนึ่งในช่วงศตวรรษที่ 18 ทำให้ความต้องการทางด้านวัตถุดิบเพิ่มจำนวนมากขึ้นเพื่อใช้ในการลำเลียงสู่โรงงานอุตสาหกรรม ประการที่สองมาจากวิกฤตการณ์ความตกต่ำอันยาวนานในช่วงทศวรรษที่ 1870 ซึ่งเป็นภาวะเศรษฐกิจฝืดเคืองที่เกิดขึ้นทั่วยุโรป วิกฤตการณ์ดังกล่าวทำให้มหาอำนาจต้องการช่วงชิงแหล่งวัตถุดิบทั้งอัฟริกาและเอเชียซึ่งยังคงมีอยู่เป็นจำนวนมาก

นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1870 จนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เมื่อ ค.ศ. 1914 ทั้งอังกฤษ ฝรั่งเศสและดัทช์ยังคงเป็นมหาอำนาจยิ่งใหญ่ที่สร้างอาณานิคมในเอเชียไว้เป็นจำนวนมาก โดยมีมหาอำนาจดังกล่าวได้ผนวกดินแดนในเอเชียไว้เป็นส่วนหนึ่งของตนนับตั้งแต่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อนุทวีปอินเดีย จีนและเอเชียอาคเนย์ เป็นต้น ขณะเดียวกันในช่วงเวลาดังกล่าวญี่ปุ่นซึ่งผ่านสมัยการปฏิรูปการปกครองครั้งใหญ่ในยุคเมจิ ตลอดจนเยอรมันและอิตาลีซึ่งผ่านการรวมชาติและรัสเซียซึ่งสามารถรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางได้สำเร็จในสมัยราชวงศ์โรมานอฟ และสุดท้ายคือสหรัฐอเมริกาที่สามารถสถาปนารัฐชาติใหม่ได้สำเร็จต่างก็พยายามสอดแทรกอิทธิพลในเอเชียรวมทั้งจับจองหมู่เกาะที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในมหาสมุทรแปซิฟิก

4. อาณานิคมยุโรปในเอเชีย

เอเชีย นับเป็นอาณานิคมที่ใหญ่ที่สุดของยุโรปโดยเฉพาะอังกฤษที่สามารถสร้างอาณานิคมที่มีขนาดใหญ่โตมากที่สุดรวมทั้งมีประชากรหลากหลายเชื้อชาติอีกเป็นจำนวนมากจวบจนได้รับสมญานามว่าดินแดนแห่งพระอาทิตย์ไม่ตกดิน (The land never sunset) อันเนื่องมาจากมีอาณานิคมไว้ครอบครองเกือบทั่วโลก แม้ว่าเอเชียจะมีร่องรอยอารยธรรมที่เก่าแก่เป็นจำนวนมาก เช่น อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ อารยธรรมลุ่มแม่น้ำไทกริสยูเฟรติส อารยธรรมลุ่มแม่น้ำฮวงโหรวมทั้งอีกหลายแห่งที่สามารถสร้างอารยธรรมเป็นของตนเองขึ้นได้ แต่ในเวลาต่อมาดินแดนที่มีความเจริญเหล่านี้ล้วนตกเป็นเมืองขึ้นของมหาอำนาจยุโรปแทบทั้งสิ้นแม้กระทั่งจีนและอินเดียรวมทั้งชาวอาหรับซึ่งเป็นมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่ของเอเชียในขณะนั้น

4.1 พม่า

พม่าเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญระหว่างอินเดียกับจีน ซึ่งทั้งสองชาติล้วนมีความสำคัญในฐานะแหล่งวัตถุดิบและตลาดสินค้า เนื่องจากทั้งจีนและอินเดียมีประชากรมากและสามารถรองรับสินค้าที่ผลิตจากอังกฤษได้ สาเหตุสงครามระหว่างอังกฤษกับพม่าสืบเนื่องมาจากการความขัดแย้งเกี่ยวกับพรมแดนรวมทั้งการที่พม่ายังขอความช่วยเหลืออย่างลับ ๆ จากฝรั่งเศสที่ต้องการสกัดกั้นไม่ให้อังกฤษแทรกแซงอิทธิพลในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเป็นเขตอิทธิพลของการแข่งขันระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสด้วย

เหตุการณ์ครั้งสำคัญเกิดขึ้นเมื่อพม่าขยายอาณาเขตรุกรานดินแดนยะชายทำให้ชาวยะชายจำนวนมากหลบหนีเข้าไปยังเมืองมณีปุระและรัฐอัสสัมของอินเดีย อย่างไรก็ตาม พม่ายังนำกองทหารเข้าติดตามพวกยะชายในรัฐอัสสัมจนกลายเป็นกรณีพิพาทกับอังกฤษ แต่อังกฤษยังไม่ต้องการมีข้อบาดหมางกับพม่าเนื่องจากเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในอินเดียอีกทั้งอังกฤษยังมีกรณีพิพาทกับฝรั่งเศสในอินเดียอยู่ แต่อย่างไรก็ดี เมื่อชาวยะชายก่อกบฏขึ้นอีกครั้ง ทำให้ทางพม่าส่งทหารเข้ามาปราบปรามอีกใน ค.ศ. 1794 พวกยะชายก็หลบหนีมายังอัสสัมอีกครั้งจนเป็นกรณีพิพาทกับอังกฤษเป็นครั้งที่สอง การที่ชาวยะชายหลบหนีมายังอัสสัมในครั้งนี้ทำให้พม่าเชื่อว่าอังกฤษอยู่เบื้องหลังการกบฏดังกล่าวและเตรียมพร้อมประกาศทำสงครามกับอังกฤษ แต่อย่างไรก็ดี อังกฤษก็ยังไม่พร้อมที่จะทำสงครามกับพม่าเนื่องจากติดพันสงครามนโปเลียนในทวีปยุโรป

สงครามอย่างเป็นทางการระหว่างอังกฤษกับพม่าเกิดขึ้นครั้งแรกใน ค.ศ. 1824 เมื่อกษัตริย์พม่าองค์ใหม่ต้องการขยายอำนาจไปยังแคว้นเบงกอล พม่านำกองทัพเข้ายึดแคว้นเบงกอลกับคชาจึงนำไปสู่การทำสงครามกับอังกฤษ อย่างไรก็ตาม อังกฤษใช้ยุทธวิธีนำกองทัพเข้าบุกปากแม่น้ำอิรวดี รวมทั้งโจมตีกรุงย่างกุ้งเมืองหลวงพม่าโดยที่พม่าไม่ทันตั้งตัวเนื่องจากนำทัพ

ส่วนใหญ่ไปสู้รบยังเบงกอล ในปีต่อมาอังกฤษยังยึดอัสสัม มณีปุระ แปร อมรปุระ และหัวเมืองมอญสำคัญ ได้แก่ มะริด ทวาย ตะนาวศรี ซึ่งต่อมาได้รวมจัดตั้งขึ้นเป็นพม่าตอนบน (Upper Burma) ในที่สุดพม่าจำต้องยอมแพ้และลงนามในสนธิสัญญา ยันดาโบ (treaty of Yandabo) ใน ค.ศ. 1826 (Tarling, 2011, p.67) สนธิสัญญาดังกล่าวทำให้พม่าต้องสูญเสียดินแดนทาง ตอนบนรวมทั้งแคว้นยะไข่ให้กับอังกฤษครอบครอง

สงครามระหว่างอังกฤษกับพม่าเกิดขึ้นอีกเป็นครั้งที่สองอันสืบเนื่องมาจากอังกฤษเข้าแทรกแซงกิจการภายในของ พม่าที่กำลังอ่อนแอเหมือนเช่นอินเดีย โดยใน ค.ศ. 1837 ได้เกิดกบฏแย่งชิงราชสมบัติครั้งใหญ่ภายในพม่าขึ้น อังกฤษเป็นผู้สนับสนุนอย่างลับ ๆ ในการช่วยเจ้านายพม่าองค์หนึ่งขึ้นครองบัลลังก์เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กับอังกฤษ แต่อย่างไรก็ดี เมื่อกษัตริย์องค์ใหม่ที่อังกฤษช่วยให้ครองบัลลังก์กลับเพิกเฉยคำสัญญา รวมทั้งยกเลิกเงื่อนไขสนธิสัญญายันดาโบที่เคยทำไว้กับ อังกฤษทั้งหมด ทำให้อังกฤษโกรธแค้นอย่างมากแต่ก็ไม่อาจทำอะไรได้ เหตุการณ์เริ่มเปลี่ยนไปใน ค.ศ. 1845 เมื่อกษัตริย์พม่า สิ้นพระชนม์ลง กษัตริย์องค์ใหม่ทรงมีนโยบายต่างประเทศที่แข็งกร้าวมากขึ้น ขณะที่ในช่วงเวลาดังกล่าวลอร์ด ดัลฮุสซี (Lord Dalhousie) ข้าหลวงใหญ่อังกฤษของอินเดียก็มีนโยบายต่างประเทศที่แข็งกร้าวมากกว่าข้าหลวงใหญ่คนเก่า ลอร์ดดัลฮุสซีมี คำสั่งให้ส่งกองเรือใหญ่มาปิดล้อมกรุงเทพฯ จึงทำให้สงครามระหว่างทั้งสองชาติอุบัติขึ้นอีกครั้งใน ค.ศ. 1852 สงครามในครั้งนี้ อังกฤษยึดปะโค หงสาวดีรวมทั้งประกาศให้ดินแดนในที่ราบลุ่มแม่น้ำอิรวดีเป็นของอังกฤษเพิ่มเติม ต่อมาดินแดนเหล่านี้ถูก เรียกว่ามณฑลพม่าตอนล่าง (Lower Burmar) ซึ่งมีการตั้งข้าหลวงปกครอง (commissioner) ดินแดนดังกล่าว

อย่างไรก็ดี พม่ายังคงหลงเหลืออาณาเขตในการปกครองไม่มากนักเนื่องจากถูกอังกฤษยึดครองหลังพ่ายแพ้สงคราม อย่างต่อเนื่อง ในปลายรัชสมัยพระเจ้ามินดงทรงประชวรอย่างหนักจึงทำให้เกิดการรวนวายแย่งชิงราชสมบัติเหมือนเมื่อครั้งอดีต จวบจนกระทั่งพระเจ้าอิบอักษัตริย์พม่าพระองค์ใหม่ทรงปกครองพม่าและมีการประหารชีวิตผู้คนในราชสำนักเป็นจำนวนมาก การประหารครั้งนี้ทำให้ทางการอังกฤษไม่พอใจมาก ขณะเดียวกันพม่าซึ่งชิงชิงอังกฤษมายาวนานก็เริ่มแสวงหาพันธมิตรใหม่ คือ ฝรั่งเศสเพื่อช่วยพม่าขับไล่อังกฤษออกไป ต่อมาใน ค.ศ. 1885 อังกฤษกับพม่าก็เกิดกรณีพิพาทขึ้นอีกครั้ง อังกฤษจึงเข้ายึด ดินแดนที่เหลือของพม่าไว้ทั้งหมด รวมทั้งยังเนรเทศกษัตริย์พม่าไปยังอินเดีย นอกจากนี้ในเวลาต่อมาอังกฤษได้ผนวกพม่าเข้า เป็นส่วนหนึ่งของอินเดียโดยอยู่ร่วมกับกระทรวงอินเดีย (india office) รวมทั้งยังนำอิทธิพลและวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา เผยแพร่ในพม่าเหมือนเช่นอินเดียด้วย

4.2 มลายู

หลังจากที่อังกฤษยึดอินเดียได้สำเร็จ อังกฤษปรารถนาที่จะขยายอิทธิพลมาสู่สิงคโปร์ พม่าและคาบสมุทรมลายู ตามลำดับ อย่างไรก็ดี นับแต่ศตวรรษที่ 16 บริษัทอินเดียตะวันออกของดัตช์เคยเข้ามาจัดตั้งสถานีการค้าขึ้นที่มะละกาอยู่แล้ว พื้นที่เหล่านี้เป็นแหล่งวัตถุดิบรวมทั้งยังเป็นเส้นทางการค้าของชาวยุโรปอย่างสำคัญยิ่ง อังกฤษเริ่มแผ่อิทธิพลเข้ามาในพื้นที่ แถบนี้อย่างจริงจังนับตั้งแต่สมัยอาณาจักรอโยธยา อังกฤษประสบความสำเร็จในการขยายอิทธิพลมายังเอเชียตะวันออกเฉียง ใต้ เมื่ออังกฤษยึดปีนัง (Penang) สำเร็จใน ค.ศ.1785 ต่อมาใน ค.ศ. 1800 อังกฤษสามารถยึดเวลเลสเลย์ (Wellesley) รวมทั้ง เกาะสิงคโปร์ ใน ค.ศ.1819 โดยใช้เป็นฐานทัพเรือและสถานีแวะพักที่สำคัญ นอกจากนี้ยังอังกฤษปรารถนาที่จะใช้เกาะสิงคโปร์ เป็นจุดศูนย์กลางเชื่อมต่อระหว่างอินเดียบกับจีน ต่อมาเมื่ออังกฤษได้มะละกาจากเนเธอร์แลนด์ใน ค.ศ. 1824 ทำให้อังกฤษ รวบรวมปีนัง มะละกา เวลเลสเลย์ และสิงคโปร์จัดตั้งขึ้นเป็นสเตรทเซ็ทเทิลเมนต์ (Straits Settlement) (Osborne, 2013, p.86) โดยมีราฟเฟิลส์เป็นข้าหลวงใหญ่ปกครองในนามของอังกฤษ การยึดครองสเตรทเซ็ทเทิลเมนต์ที่ยังถือเป็นจุดเปลี่ยนผ่านที่ สำคัญที่ทำให้อังกฤษควบคุมศูนย์กลางน่านน้ำในมหาสมุทรอินเดียจวบจนถึงทะเลจีนใต้ไว้ได้สำเร็จ

4.3 อินโดนีเซีย

ในศตวรรษที่ 16 โปรตุเกสได้รับสิทธิเดินทางมายังอินโดนีเซียตามสนธิสัญญาทอร์เดซิยาสและสนธิสัญญาซารากอส ซ่าตามลำดับ แต่เดิมอินโดนีเซียได้ชื่อว่าเป็นหมู่เกาะเครื่องเทศหรือหมู่เกาะโมลุกกะ (Molucca) ซึ่งต่อมาถูกเรียกว่าหมู่เกาะ อินเดียตะวันออกของดัตช์ (Dutch East Indies) หมู่เกาะดังกล่าวอยู่ในความครอบครองของเนเธอร์แลนด์ภายใต้การบริหาร ของบริษัทอินเดียตะวันออกของดัตช์ที่กรุงอัมสเตอร์ดัม ในสมัยแรกเริ่มพ่อค้าดัตช์มีบทบาทสำคัญในการบุกเบิกหมู่เกาะต่าง ๆ ในอินโดนีเซีย นับตั้งแต่การจัดตั้งสถานีการค้า การจัดตั้งอาณานิคมซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญทางเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ทั้งสิ้น

ต่อมาเนเธอร์แลนด์ได้ขยายอำนาจไปยังเกาะต่าง ๆ ซึ่งมีชาวพื้นเมืองตั้งเดิมปกครองอยู่ แต่อย่างไรก็ดี ในต้น ศตวรรษที่ 19 อำนาจของดัตช์ในหมู่เกาะอินเดียตะวันออกได้เสื่อมลงเนื่องจากการแทรกแซงของอังกฤษอย่างต่อเนื่อง

โดยเฉพาะพื้นที่คาบสมุทรลพบุรี นอกจากนี้ในสมัยสงครามนโปเลียนเนเธอร์แลนด์ยังถูกกองทัพพระเจ้านโปเลียนโจมตีอย่างหนัก ทำให้กองเรือของดัตช์ไม่มีเวลาที่จะเดินทางมายังอาณานิคมแห่งนี้ ในที่สุดดัตช์จำต้องยกหมู่เกาะแห่งนี้ให้อังกฤษครอบครองเนื่องจากไม่มีศักยภาพทางกองเรือที่จะดูแลได้ ทำให้ราฟเฟิลส์เป็นข้าหลวงปกครองในหมู่เกาะดังกล่าว (Blanning, 2000, p.256)

4.4 อินโดจีน

นับตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ฝรั่งเศสได้สูญเสียอาณานิคมทั้งในอเมริกาและอัฟริกาให้แก่อังกฤษเป็นจำนวนมาก ฝรั่งเศสแทบไม่มีศักยภาพในการแข่งขันการค้ากับอังกฤษรวมทั้งไม่มีความรู้ในการเดินทางมายังเอเชียด้วย แต่อย่างไรก็ดี ในกลางศตวรรษที่ 19 จักรวรรดิฝรั่งเศสซึ่งกำลังก่อตัวขึ้นจากอิทธิพลชาตินิยมหลังสงครามนโปเลียน รวมถึงนักการเมืองฝรั่งเศสที่ต้องการแข่งขันความเป็นมหาอำนาจด้านกองทัพเรือกับอังกฤษและนักการเมืองสายอนุรักษนิยมที่ต้องการเผยแพร่วัฒนธรรมอันสูงส่งของฝรั่งเศสในดินแดนโพ้นทะเล

นอกจากนี้ในศตวรรษที่ 19 การฟื้นฟูคริสต์ศาสนาครั้งใหญ่ในฝรั่งเศสสมัยจักรวรรดิฝรั่งเศสที่สองได้ก่อให้เกิดบรรยากาศการแสวงหาอาณานิคมโพ้นทะเลอย่างรวดเร็ว ข้ออ้างในการสร้างอาณานิคมฝรั่งเศสในอินโดจีนจึงได้รับการสนับสนุนจากเหล่าคณะมิชชันนารีซึ่งเป็นนิกายโรมันคาทอลิกที่ต้องการเพิ่มคริสตชนโพ้นทะเลเพื่อทดแทนชาวคริสต์จำนวนมากในยุโรปที่หันไปนับถือนิกายโปรเตสแตนต์ ขณะเดียวกันการเผยแพร่ศาสนายังได้รับการอุปถัมภ์จากพระเจ้าหลุยส์นโปเลียนที่ต้องการสร้างนโยบายอาณานิคมควบคู่กับการเผยแพร่ศาสนาเช่นกัน มิชชันนารีกลุ่มแรกได้เดินทางมายังแคว้นตังเกี๋ย (Tonkia) ซึ่งเป็นพื้นที่ทางตอนเหนือของเวียดนาม ขณะเดียวกันรัฐบาลฝรั่งเศสยังต้องการสร้างเขตพื้นที่เศรษฐกิจในดินแดนดังกล่าวเพื่อที่จะใช้เชื่อมต่อไปยังตอนใต้ของจีน เนื่องจากฝรั่งเศสได้สูญเสียเขตอิทธิพลน่านน้ำในมหาสมุทรอินเดียให้กับอังกฤษ ดังนั้นพื้นที่บริเวณทะเลจีนใต้จึงเป็นเป้าหมายสำคัญในการสร้างอิทธิพลของฝรั่งเศสด้วย

อย่างไรก็ดี การเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารีในตังเกี๋ยก็ได้รับการต่อต้านจากชาวพื้นเมืองบางส่วนและนำไปสู่การลอบสังหารมิชชันนารีฝรั่งเศส เหตุการณ์ดังกล่าวจึงกลายเป็นชนวนสำคัญที่ทำให้เกิดการโจมตีเมืองดานัง (Da Nang) ใน ค.ศ. 1847 และนำไปสู่การยึดเมืองดังกล่าวใน ค.ศ. 1857 นอกจากนี้ฝรั่งเศสยังยึดเมืองไซ่ง่อน (Saigon) ซึ่งเป็นเมืองใกล้เคียงในปีต่อมา (Osborne, 2013, p.122) ฝรั่งเศสยังคงคุกคามเวียดนามอย่างต่อเนื่อง ทำให้กษัตริย์เวียดนามจำต้องทรงยินยอมลงนามในสนธิสัญญาไซ่ง่อน (Treaty of Saigon ค.ศ. 1862) โดยต้องยอมยกดินแดนทางตอนใต้ของเวียดนามสามแห่งให้แก่ฝรั่งเศส ดินแดนทั้งสามส่วนถูกจัดตั้งขึ้นเป็นโคชินไชน่า (Cochinchina) เมื่อฝรั่งเศสยึดแคว้นโคชินไชน่าทางตอนใต้ของเวียดนามสำเร็จ ฝรั่งเศสยังคงหวังที่จะสร้างอิทธิพลของตนในตะวันออกอย่างต่อเนื่องโดยเดินทางสำรวจลุ่มแม่น้ำโขงเพื่อใช้เป็นเส้นทางติดต่อทางการค้ากับจีนทางตอนใต้ นอกจากนี้ฝรั่งเศสยังสำรวจแม่น้ำแดงในแคว้นตังเกี๋ยไปพร้อม ๆ กัน (Osborne, 2013, p.191) เนื่องจากต้องการติดต่อทำการค้ากับจีนและพยายามกีดกันอังกฤษออกจากจีนด้วย แต่อย่างไรก็ดี เมื่อเกิดสงครามฝิ่นครั้งที่สองขึ้นทำให้ทั้งสองชาติรวมลงนามเป็นพันธมิตรในการทำสงครามฝิ่นครั้งที่สอง (Second Opium War ค.ศ. 1857-1860) กับจีน หลังสงครามสิ้นสุดลงทำให้ฝรั่งเศสสามารถยึดบางส่วนของเวียดนามและเปิดประตูไปสู่การค้ากับจีนทางตอนใต้ตามที่ฝรั่งเศสคาดหวังไว้

ใน ค.ศ. 1882 ฝรั่งเศสนำทัพเข้ายึดฮานอย (Hanoi) ซึ่งเป็นเมืองสำคัญของแคว้นตังเกี๋ย การยึดแคว้นดังกล่าวจึงนำไปสู่การเปิดฉากทำสงครามกับจีนนับตั้งแต่ ค.ศ. 1883-1885 เนื่องจากจีนมองว่าแคว้นตังเกี๋ยนั้นเป็นรัฐในอารักขาของตน สงครามครั้งดังกล่าวทำให้ฝรั่งเศสได้รับชัยชนะและอ้างกรรมสิทธิ์เป็นผู้ครอบครองตังเกี๋ยแทนจีน ต่อมาฝรั่งเศสยังบังคับให้จีนยกแคว้นอันนัมซึ่งอยู่ทางตอนกลางของเวียดนามและผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งกับตังเกี๋ย ทำให้ ณ เวลานั้นฝรั่งเศสมีดินแดนของเวียดนามสามส่วนอันประกอบไปด้วยอาณานิคมโคชินไชน่าซึ่งอยู่ทางตอนใต้ ตังเกี๋ยรัฐในอารักขาซึ่งอยู่ทางตอนเหนือ และอันนัมรัฐในอารักขาซึ่งอยู่ตอนกลาง

อย่างไรก็ดี ก่อนหน้านั้นในศตวรรษที่ 1860 ฝรั่งเศสได้ขยายอิทธิพลเข้าไปถึงกัมพูชาบ้างแล้ว เนื่องจากเกิดกรณีพิพาทการแย่งชิงราชสมบัติ โดยที่ฝ่ายสยามและฝรั่งเศสต่างสนับสนุนเจ้านายผู้มีสิทธิ์ในราชบัลลังก์ของแต่ละฝ่าย แต่ท้ายที่สุด ใน ค.ศ. 1867 สยามต้องยินยอมให้เขมรเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส ทำให้ฝรั่งเศสก้าวเข้ามามีอิทธิพลในกัมพูชามากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้สยามจึงรีบจัดตั้งมณฑลบูรพาหรือเขมรส่วนในอันประกอบด้วยพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณซึ่งเป็นดินแดนส่วนที่เหลือเป็นดินแดนของสยาม

หลังจากประสบความสำเร็จในการยึดเวียดนาม กัมพูชาแล้ว ฝรั่งเศสยังคงขยายอิทธิพลอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะในพื้นที่ของแม่น้ำโขง ฝรั่งเศสพยายามอ้างกรรมสิทธิ์เหนือดินแดนสิบสองจุไทย หัวพันทั้งห้าทั้งหก ซึ่งดินแดนดังกล่าวเป็น

ดินแดนข้อพิพาทระหว่างสยาม จีน และฝรั่งเศสด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดกบฏไต้เผิง (Taiping rebellion ค.ศ. 1850-1864) ขึ้นที่จีน ฝ่ายกบฏได้ถอยร่นมายังดินแดนแถบนี้ แม้ทางการสยามจะส่งทหารเข้าปราบแต่ก็ไม่สำเร็จ ทำให้ฝรั่งเศสฉวยโอกาสรีบนำกองทัพเข้าปราบได้สำเร็จ แต่กลับไม่ยอมถอนทหารออกไป เนื่องจากฝรั่งเศสมีวาระแอบแฝงที่จะครอบครองพื้นที่แถบลุ่มแม่น้ำโขงอยู่ก่อนแล้ว อิทธิพลฝรั่งเศสที่มีมากจึงทำให้ทางการสยามจำต้องยอมลงนามในสนธิสัญญายอมรับอำนาจฝรั่งเศสในดินแดนดังกล่าวเมื่อ ค.ศ. 1888 อีกครั้ง

อย่างไรก็ดี เพื่อป้องกันมิให้ฝรั่งเศสอ้างกรรมสิทธิ์การครอบครองแคว้นใกล้เคียง ทำให้สยามจัดตั้งมณฑลลาวพวน ซึ่งอยู่ทางเหนือและมณฑลลาวทวายซึ่งอยู่ทางตอนใต้เป็นดินแดนการปกครองของสยาม แต่เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างสยามกับฝรั่งเศส ทำให้สยามต้องยินยอมยกดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงใน ค.ศ. 1904 รวมทั้งมณฑลบูรพาใน ค.ศ. 1907 ตามลำดับ ในที่สุดฝรั่งเศสสามารถควบคุมดินแดนแถบนี้ทั้งหมด ได้แก่ โคชินไชน่า กัมพูชา ตังเกี๋ย อันนาม ลาว และได้รวบรวมดินแดนเหล่านี้จัดตั้งเป็นสหพันธอินโดจีน (Union Indochina) โดยมีข้าหลวงใหญ่ปกครอง

ในต้นศตวรรษที่ 20 ฝรั่งเศสสามารถสร้างจักรวรรดิอินโดจีนอย่างมั่นคง ฝรั่งเศสได้ตั้งข้าหลวงใหญ่มาพำนักที่กรุงเทพมหานคร และมีสถานะเป็นผู้ปกครองสูงสุด ข้าหลวงใหญ่ยังมีอำนาจในการควบคุมบริหารอาณานิคมทั้งด้านการคลัง ระบบราชการ ขณะที่โครงสร้างแบบเก่าของชาวพื้นเมืองที่เคยมีมาถูกยุบลง ฝรั่งเศสยังปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานอีกหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการค้าเนื่องจากฝรั่งเศสมีจุดมุ่งหมายแสวงหาวัตถุดิบที่สำคัญในแถบนี้ ได้แก่ ดีบุก พริกไทย ฝ้าย ชา เครื่องปั้นดินเผา ซึ่งสินค้าเหล่านี้สร้างกำไรอย่างมหาศาลให้กับฝรั่งเศส นอกจากนี้ฝรั่งเศสยังนำวัฒนธรรมของฝรั่งเศสเข้ามาเผยแพร่ยังอินโดจีนตามหลักการของทฤษฎีพันธกิจแห่งความศิวิไลซ์รวมทั้งยังดุดกกลืนวัฒนธรรมท้องถิ่นของเวียดนามด้วย

4.5 ฟิลิปปินส์

ภายหลังจากที่เฟอร์ดินานด์ แมกเจลแลน (Ferdinand Magellan ค.ศ.1480–1521) เดินทางมายังฟิลิปปินส์เป็นผลสำเร็จ ทำให้สเปนมีดำริที่จะครอบครองหมู่เกาะดังกล่าวทั้งหมดอย่างถาวร ความหวังของสเปนเริ่มปรากฏเป็นรูปธรรมเมื่อสเปนนำกองทัพเข้าพิชิตหมู่เกาะต่าง ๆ ซึ่งแต่ละเกาะถูกปกครองโดยชนเผ่าต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย ใน ค.ศ. 1517 สเปนได้ตั้งข้าหลวงใหญ่เพื่อปกครองหมู่เกาะฟิลิปปินส์ รวมทั้งยังนำคริสต์ศาสนาเข้ามาเผยแพร่ นอกจากนี้ข้าหลวงใหญ่ของสเปนได้นำระบบเอ็นคอมเียนดา (Encomienda) ซึ่งเป็นระบบพิวตลของยุโรปนำมาใช้ในฟิลิปปินส์ด้วย

แต่อย่างไรก็ดี ในช่วงสมัยสงครามนโปเลียน สเปนได้ถอนกำลังทหารไปรักษาประเทศ แต่ทว่าสเปนกลับพ่ายแพ้ต่อพระเจ้านโปเลียน การพ่ายแพ้ดังกล่าวทำให้ชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะต่าง ๆ ขับไล่ผู้ปกครองสเปน ตลอดช่วงทศวรรษที่ 1820 แม้ว่าสงครามในยุโรปจะสิ้นสุดลง แต่กบฏยังคงดำเนินต่อไปในหมู่เกาะต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกบฏพวกมุสลิมในเกาะมินดาเนาซึ่งมีกำลังมากกว่ากบฏในเกาะอื่น ๆ ขณะเดียวกันยังมีขบวนการชาตินิยมของปัญญาชนที่เติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยปัญญาชนเหล่านี้ได้โจมตีการกดขี่จากการปกครองของสเปน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับไล่สเปนคือโฮเซ ริซาล (Jose Rizal) ซึ่งเป็นผู้นำสำคัญในการจัดตั้งสันนิบาตลิกาฟิลิปปินา (Liga Filipina) (Osborne, 2013, p.303) แนวคิดของเขายังเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดขบวนการคาตีปุนัน (Katipunan) ในเวลาต่อมาด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่สหรัฐอเมริกาเกิดขัดแย้งกับสเปนกรณีข้อพิพาทเกาะคิวบา จึงทำให้อเมริกาฉวยโอกาสเข้าแทรกแซงฟิลิปปินส์จนนำไปสู่การทำสงครามระหว่างทั้งสองชาติ ในที่สุดสเปนพ่ายแพ้สงครามแก่สหรัฐอเมริกาอีกทั้งยังต้องลงนามในสนธิสัญญาปารีสใน ค.ศ. 1898 โดยยกหมู่เกาะฟิลิปปินส์ทั้งหมดให้กับสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ครอบครอง

5 .สรุป

ในสมัยการล่าอาณานิคมของชาวตะวันตก แผ่นดินทั้งหลายเกือบทั่วโลกตกอยู่ใต้การปกครองของชาวยุโรปเกือบทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งมีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานต่างก็ล้วนถูกรวบงำโดยอิทธิพลของชาวตะวันตกแทบทั้งสิ้นทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสซึ่งเป็นมหาอำนาจของตะวันตกในขณะนั้น นอกจากนี้การล่าอาณานิคมเองก็นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงในอีกหลายมิติทั้งการเมือง การปกครอง สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปจากความเป็นดั้งเดิม รูปแบบและการบริหารใหม่เช่นนี้ได้ส่งผลให้ดินแดนทั่วเอเชียอาคเนย์ค่อย ๆ เปลี่ยนถ่ายรากเหง้าของตนจนอยู่ภายใต้เงาของจักรวรรดินิยมต่อมาอีกร่วมร้อยปีจวบจนสมัยสงครามโลกครั้งที่สองได้อุบัติขึ้น

6. เอกสารอ้างอิง

- Blanning, T.C.W..(2000). **The Nineteenth Century : Europe 1789-1914**. Oxford: University of Oxford.
- Howe, Stephen. (2002). **Empire : A Very Short Introduction**. Oxford: University of Oxford.
- Osborne, Milton. (2013). **Southeast Asia : An Introductory History**. Sydney: Allen & Unwin.
- Said, W. Edward. (1993). **Culture and Imperialism**. New York: Vintage Books.
- Tarling, Nicolas. (2011). **Southeast Asia and the Great Powers**. London: Routledge.
- Wesseling, H.L.. (2004). **The European Colonial Empire 1815-1919**. London: Longman.